

Роздуми про політичне майбутнє України

Людмила ЧЕКАЛЕНКО,
доктор політичних наук,
професор Дипломатичної академії
України при МЗС України

Переформатування системи міжнародних відносин принесло різке поглиблення нестабільності і нестійкості світового порядку. На наших очах руйнуються впливові усталені схеми взаємозалежності держав, розхитується система суверенітету, зростає прірва між розпорядниками міжнародного буття та іншими, не такими могутніми суб'єктами міжнародного права. Небезпеку в Європі спричинюють політична нестабільність і непередбачуваність розвитку подій, поглиблення стратифікації держав із диференційним життєвим рівнем, екологічні катастрофи, міжетнічні конфлікти, тероризм, некерованість міграційних процесів, інтернаціоналізація кримінальних структур, зовнішні загрози.

13

У нових умовах Україні дедалі важче долати перепони в реалізації зовнішньополітичних устремлень, забезпечувати національні інтереси, пристосовуватися до оновленої системи міжнародних відносин. Цей процес ускладнюється й тим, що найближчі європейські сусіди значно випередили нас і спостерігають за Україною з євроінтеграційного та євроатлантичного поглядів сучасної Європи.

Вочевидь, і в нових умовах зовнішньополітичні імперативи України є незмінними.

Не зупиняючись на широкому переліку новітніх і застарілих нерозв'язаних проблем зовнішньополітичної і безпекової площини України, нагадаємо передовсім про **відсутність законодавчо закріпленої політичної стратегії розвитку держави**. Відсутність такої стратегії гальмує складові державної політики, заважає визначенню місця та ролі України в оновленій парадигмі міжнародних координат, перешкоджає розробленню відповідних схем захисту. **Це призводить до перетворення нашої держави на постійного реципієнта чужорідних ідей і концепцій, які періодично реалізуються в Україні, але доволі часто – не в державних національних інтересах.**

Наявність відповідно розробленої стратегії врешті припинить спекуляції навколо європейського або євразійського векторів зовнішньої політики. Відповідна стратегія сприятиме визначенню стратегічних партнерів України, які стали б гарантами нашої безпеки, нашого захисту, а отже, й розвитку. Саме на захист і підтримку стратегічних партнерів, котрі часто відігра-

ють роль лобістів у просуванні в інтеграційні, зокрема європейські, структури, розраховують держави середньої ланки, що доводить світовий досвід. При цьому існують можливості використання прийнятних схем просування партнерського співробітництва до рівня стратегічного партнерства з відповідними гарантіями з боку партнерів.

Серед низки зовнішньополітичних завдань, що постають перед Україною, привертають увагу найскладніші. Найперше це **необхідність вироблення механізмів протистояння сучасним загрозам через участь України в реалізації світових і регіональних безпекових схем**. Україна болісно повертається на європейський шлях розвитку. Із загостренням територіальних, економічних, енергетичних та багатьох інших загроз будь-якій державі середньої ланки бажано мати механізми захисту на глобальному, регіональному й субрегіональному рівнях, а зміна захисних механізмів потребує відповідної еволюції зовнішньополітичної концепції.

Як захистити себе? Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї виявився простою заявою, декларацією, в якій Росія, Велика Британія, Франція та США обіцяють домагатися негайних дій з боку Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги Україні як державі – учасниці цього договору. Це досить цікавий пункт зобов'язань і з огляду на сучасну російську практику економічного та політичного тиску, і з огляду на необхідне звернення до Ради Безпеки ООН. Навіть важко уявити, що стане з Україною, поки ядерні краї-

ни – постійні члени Ради Безпеки радитимуться з... агресором. Отже, меморандум виявився декларативним документом, заявою про наміри, що не підкріплена конкретним механізмом захисту України від територіальних зазіхань і зовнішнього втручання. Звісно, механізм захисту логічно виробляти з оновленою ООН, але ситуація складається так, що до реформування системи цієї всесвітньої організації з безпеки ще доволі довгий шлях...

Тож можна запропонувати ядерним країнам, учасникам ООН, розглянути можливість захисту нашої держави в разі ядерної загрози прямої або опосередкованої дії.

Особливу роль у реалізації механізму регіональної системи безпеки, запобіганні та розв'язанні конфліктів європейського простору має відігравати **Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ)**. Водночас ОБСЄ поступово втрачає важелі відповідальності за безпеку регіону, хоча має для цього необхідні механізми. Структури цієї організації потребують оперативного реформування, а функції – відповідного перегляду, про що казали й учасники міністерської наради ОБСЄ в Києві 5–6 грудня 2013 року. Головування України в ОБСЄ 2013 року підтвердило думку про необхідність посилення безпекової ролі організації та вироблення механізму впливу на перебіг подій у рамках ОБСЄ через «трійку» головуючих, тобто об'єднання зусиль кількох учасників структури для досягнення конкретної мети.

Прийнятним для України є варіант створення системи регіонального захисту через **залучення відповідного захисного механізму**

структур безпеки Європейського Союзу. У цій площині Україна також має позитивний досвід. Найважливішим принципом інтеграції її військових структур є активна співпраця Збройних Сил України та військових структур ЄС з широкого кола питань, що становлять взаємний інтерес, зокрема тих, що безпосередньо не стосуються військової сфери. Це боротьба зі стихійними лихами, надання допомоги, взаємодія з цивільними структурами, боротьба з організованою злочинністю, нелегальної міграцією, торгівлею людьми тощо. Довгостроковими пріоритетами співпраці України з ЄС є приєднання нашої держави до Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС і в цьому вимірі участь в оперативних формуваннях за Петербурзькими критеріями, зокрема й у Придністровському врегулюванні. Одним із напрямів співпраці можна розглядати реформування Збройних Сил України відповідно до завдань державної програми їх розвитку.

Основна проблема співпраці з ЄС у галузі безпеки полягає в незавершеності створення безпекового механізму самого Євросоюзу та невизначеності принципів його взаємодії з іншими країнами – членами ЄС. Враховуючи те, що всі нові військові структури Європи базуються на використанні інформаційного, військового, управлінського потенціалу НАТО, а також те, що нехтування цим потенціалом призводить до значного військового відставання держав Європи через економічні проблеми, Україна у співробітництві з військовими структурами ЄС також враховує критерії продовження і поглиблення конструктивного співробітництва з альянсом у сфері забезпечення власної безпеки. Певний досвід такої орієнтації держава вже має: бере ак-

тивну участь у розбудові архітектури загальноєвропейської безпеки, разом із європейськими партнерами протистоїть сучасним викликам і загрозам. Сприятливі перспективи в цьому напрямі визначають і завершення конфронтації Схід – Захід, відкритість європейських структур (у тому числі й програма НАТО «Партнерство заради миру»). Отже, Україна сама виробляє систему своєї безпеки, спираючись на набутий досвід європейських країн.

Серед завдань у сфері економіки України ключовим елементом є забезпечення відповідності стандартам Світової організації торгівлі (СОТ), а також виконання зобов'язань щодо приведення внутрішнього законодавства у відповідність до правил і процедур, прийнятих у євроінтеграційному просторі.

З огляду на європейський інтеграційний досвід, привертає увагу те, що механізм білатерального партнерства став основою для розвитку такого ж партнерства у багатосторонньому вимірі, що в результаті привело до формування союзів стратегічних партнерів – союзів держав. Саме на них вибудовується система регіональної і зрештою глобальної безпеки. Цей досвід закріплений на практиці сусідами України – країнами Центрально-Східної Європи.

Ситуація, що склалася в Євросоюзі після Лісабонського договору (набув чинності 2009 р.), змусила учасників інтеграційного процесу шукати наступні варіанти подальшого розвитку. Нагадаємо, що внутрішньополітичні євроінтеграційні проблеми були викликані також спробою ущемлення прав громадян і суверенних прав держав. Серед причин незадоволення згадаємо і негативні наслідки розширення ЄС, і насамперед соціальні негаразди: приплив мігрантів і з Півдня, і зі Сходу, які створюють проблеми з робочими місцями; ісламський чинник; європейські устремління Туреччини; посилення «пакс-американ»; поведінка Брюссельської космополітичної бюрократії, що утримується на податки громадян, кількість якої шалено зростає; невдоволення владою; погіршення рівня життя тощо. Співвідношення національного й наднаціонального рівнів соціальної політики найрельєфніше проявляється в порівнянні фінансових ресурсів, які використовуються на соціальні цілі структурами ЄС і державами-членами. Провідні країни не хочуть ділитися соціальними здобутками – перерозподілом соціальних виплат – із бідним населенням кризових країн європейського простору.

Питання фінансування соціальної сфери прямо ув'язується з формуванням спільного бюджету ЄС. Скільки кожна країна ЄС має спла-

чувати в єдиний європейський кошук, а скільки отримувати? Ця різниця між внесками й дотаціями поділяє членів ЄС на донорів і реципієнтів. Серед перших платників і утримувачів європейського бюджету – Німеччина (частка в загальному внеску дорівнює, в середньому, 19,65%), Франція (16,5%), Велика Британія (12,49%). Заможні країни дедалі голосніше виявляють невдоволення утриманням бідних. Тож небезпека криється і в небажанні населення провідних країн уніфікувати соціально-економічне законодавство ЄС. Враховуючи зазначене, можна припустити, що перспективи подальшого розвитку соціальної політики ЄС лишилися невизначеними.

До проблемних питань необхідно додати ще одне доволі серйозне явище – **загроза втрати європейськості**. Кількісне зростання представників національних меншин переважно з арабського світу, що неухильно стають більшістю, поширення ісламу, підміна загальнолюдських цінностей цінностями однієї конфесійної гілки виявилися досить вагомими чинниками на шляху європейського прогресу. Втрата національної ідентичності виявляється для багатьох етносів, творців власних держав, регресом. Гасла демократії і свободи, на яких роками будувалися європейські країни, стали незрозумілими в сучасних умовах: яка свобода і від кого? Для кого демократія? Дослідження цього питання останніх років доводять зростаючу загрозу нерозв'язанню проблеми мігрантів європейських країн, тривогу щодо ісламізації Європи.

Поглибленню економічної кризи єврозони поклато край впровадження відповідних реформ і вживання заходів з утримання стабільності євро. Німеччина і Франція розробили відповідний план виходу з кризи, за яким запроваджено автоматичне покарання урядів, які не змогли втримати дефіцити бюджетів під контролем, а також оперативне застосування фонду допомоги країнам єврозони, що переживають труднощі. За словами А. Меркель, ця програма свідчить, що лідери Євросоюзу повні рішучості зберегти євро як стабільну валюту й важливий чинник європейської стабільності, що в Європі відновлюється принцип повернення боргів, скорочення дефіцитів, відродження зростання. Тому, спостерігаючи за згуртованими діями європейських країн у протистоянні світовій моральній і фінансовій кризі, можна сподіватися, що врешті-решт країни ЄС будуть спроможними об'єднати зусилля для захисту утвореного простору через уніфікацію необхідних складових – передовсім зовнішньої політики та політики безпеки.

2014 рік

Тісно поєднуємо, бо живемо сім'єю і роботою, це нерозривні речі. А як інакше, все взаємопов'язано.

Це і є життя.

Ірина КИСІЛЬ,
завідувачка відділу, головний бухгалтер.

Раніше якось було складніше поєднувати, а потім, коли чоловік став більше допомагати, то і нема ніяких у цьому поєднанні проблем. А, може, тепер просто все якось усталилося...

Жанна СИМОНЕНКО,
заступник заввідділу.

Негативними наслідками європейському простору загрожує й **відсутність єдиної зовнішньополітичної стратегії ЄС**. Нарешті зі створенням структури – Служби зовнішньополітичної діяльності – ЄС звернув увагу на необхідність вирішувати ключові суперечності інтересів країн Євросоюзу. Серед основних питань, що викликають загострену дискусію і потребують узгодження: 1) проблема спільної оборонної доктрини; 2) зовнішньополітична концепція; 3) право на «вето» в питаннях зовнішньої політики.

Гальмування інтеграційних процесів у Європі безпосередньо позначається й на відносинах України з ЄС, що продемонструвала політика ЄС щодо тексту й конкретних положень Угоди про асоціацію України – ЄС². Так, до тексту угоди не було включено положення про можливе майбутнє членство України в Європейському Союзі, вилучено положення про вільне переміщення робочої сили, що є складовою чотирьох свобод для утворення зони вільної торгівлі, тощо. Однак і з таким рішенням європейських лідерів українська сторона погодилася, бо, дивлячись уперед, розуміє, що необхідно розвиватися, просуватися по висхідній, а не тупцювати на місці, або повертатися до вже апробованих і вочевидь провальних схем і моделей міжнародного буття.

Додамо, що повагу до українського рішення щодо поглиблення співпраці з ЄС поза центральними європейськими країнами висловили майже всі учасники Митного союзу та інші країни СНД, що було підтверджено результатами переговорів міністра закордонних справ України – головуєчого в ОБСЄ під час низки візитів до Середньої Азії, Кавказу та Європи протягом останнього року.

Які важелі можуть спонукати учасників Євросоюзу прискорити питання поглибленого співробітництва з Україною? Об'єктивні реалії, на жаль, свідчать, що в українському варіанті поки що стратегічні важелі не спрацьовують. І це пов'язано не тільки з бажанням-небажанням учасників ЄС. Ситуація, що склалася, насамперед спричинена вочевидь внутрішніми, об'єктивними проблемами європейської спільноти. Інше стосується

конкурентної спроможності нашої держави³.

У співпраці з ЄС Україна знайшла та запропонувала ті економічні ніші, які може заповнити, що підтверджено й текстом Угоди про асоціацію. Як, наприклад, співпраця в гуманітарній, допомоговій сферах (транспортні літаки, миротворчі контингенти), а також використання переваг транзитної держави (енергоси, газів сховища, ГТС); поширення співпраці з ЄС у енергетичній, сільськогосподарській, транспортній галузях; вдосконалення візового режиму тощо. Важливим кроком на цьому шляху розглядається також відновлення переговорного процесу Україна – ЄС щодо нових підходів до **оновленої угоди про асоціацію, що означає співробітництво**.

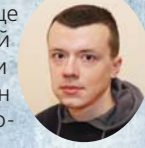
Повертаючись до поняття нейтралітету, яким сьогодні відверто спекулюють деякі українські політики, нагадаємо, що нейтралітет або нейтральний статус має бути визнаний і гарантований провідними ядерними державами світу, а вже потім закріплений на міжнародному рівні. Україна не прагнула отримати статус нейтральної держави й не намагалася його закріпити⁴. У 2010 році вона на законодавчому рівні закрипила статус позаблокової держави. Деякі кон'юнктурні політики свідомо замовчують факт, що **нейтральний статус не тільки заявляється, тобто «береться» самою країною, а й надається насамперед провідними ядерними державами, до яких зараховуємо постійних членів Ради Безпеки ООН**. Нагадаємо: ще й досі **надійних гарантій безпеки з розробленим механізмом захисту Україні не надано**.

Враховуючи чинник європейськості України, не позбавлене сенсу запровадження механізму інституціональних контактів білатерального характеру з окремими сусідами. З цих міркувань важливо об'єднати зусилля політичної еліти, дипломатів, експертів для реалізації вектора Україна – країни-сусіди, зокрема й варіант «Україна+4ВГ»⁵ – ЄС. Водночас адекватне часу сприйняття складових ЄС–Україна плюс співробітництво з РФ та іншими країнами СНД надасть змогу виробити паралельні багатопланові й комплексні механізми співпраці у сферах безпеки, економічного співробітництва, питань юриспруденції і судової системи, а також у культурній площині;

2014 рік

Я послуговуюсь рекомендаціями американського вченого Роберта Брукса. Серед його порад: у графіку на тиждень наперед запланувати активний відпочинок із сім'єю та друзями. А ще навіть у завантажений день слід знаходити 10–15 вільних хвилин на справи, які допоможуть «підзарядитися».

Олексій СИЦУК, заступник заввідділу з висвітлення питань парламентської діяльності.

Протягом усього професійного життя репортера (перша публікація в пресі була 1964 року, коли я став переможцем фотоконкурсу й мені запропонували співпрацю в газеті), мене підтримували мої батьки, а нині вся моя родина.

Я щиро їм вдячний за цю підтримку, бо фотографія – моє життя, яке об'єднує нашу сім'ю, а робота репортера – моє хобі.

Микола БІЛОКОПИТОВ, оглядач відділу з висвітлення питань парламентської діяльності – фотокореспондент.

координувати заходи, спрямовані на створення сприятливих можливостей у галузі торгівлі, інвестицій, вільного переміщення робочої сили тощо. У стабільній і заможній Україні зацікавлені й наші сусіди, зокрема й Російська Федерація, яка, захищаючи власні інтереси, послідовно та самостійно розширює і поглиблює співробітництво з Європейським Союзом.

Підбиваючи підсумок, ще раз наголосимо: еволюційні процеси розвитку є незворотними, що опосередковано доводять численні європейські проекти щодо України та її сусідів. А багато прикладів з історії людства свідчать: будь-яке вже окреслене суспільне явище, рух можна на певний час загальмувати, але не можна йому запобігти, бо закони розвитку, закони діалектики діють незалежно від волі учасників історичного процесу.

² Існує кілька варіантів асоціативного співробітництва з ЄС, серед яких згадаємо конституційну асоціацію, що може бути застосована тільки для держав – колишніх колоніальних володінь, географічно розташованих поза межами Європи. Наступний – договірний тип асоціації, що має три сходинки – етапи просування до мети: асоціація з метою розвитку, асоціація з метою вільної торгівлі і, нарешті, асоціація вступу. Країнам – сусідам України, що набули членства ЄС 1 травня 2004 року, було запропоновано полегшену схему просування до європейського простору – асоціацію з подальшим членством. До речі, такий формат «полегшеності» пропонується і Македонії, а також Сербії (якщо буде знайдено компроміс навколо Косова). Зрозуміло, що тут вступають у дію інші важелі – геополітичні й стратегічні.

³ Для провідних європейських країн, передусім для Франції, Україна є конкурентом у сільськогосподарській галузі. За загальними обсягами продажу продовольства за кордон Франція вийшла на друге місце в світі після США. Розміри позитивного сальдо тут вражаючі: десятки мільярдів євро. Франція є провідним експортером м'яса, молока, пшениці, овочів, фруктів, сирів, птиці та інших видів сільськогосподарської продукції.

⁴ Гасло нейтралітету з тактичних міркувань було використане у 1990 році, коли Україна ще не набула міжнародної правосуб'єктності й називалася УРСР.

⁵ ВГ – Вишеградська група, до якої входять Польща, Угорщина, Чеська Республіка та Словаччина.